

O kształcącej roli gier w domu i w przedszkolu

Gry cieszyły się i nadal cieszą zainteresowaniem dorosłych i dzieci. Od kilku lat obserwuje się wzrost popularności gier planszowych, o czym świadczą specjalne imprezy¹ i targi organizowane tylko po to, aby dorośli mogli sobie pograć. Również na półkach w przedszkolach i domach rodzinnych dzieci znajdują się kolorowe pudełka z grami.

Pośród ulubionych gier dzieci znajdziemy klasyczne, takie jak *Skaczące czapeczki*, *Grzybobranie*, *Chińczyk*, *Bierki* itp. i współczesne: *Grzybobranie w zielonym gaju*, *Nowy chińczyk*, *Nawlekaj, nie czekaj*, *Pędzące żółwie*, a także zestawy zawierające nawet po pięćdziesiąt różnorodnych gier w jednym opakowaniu. Dlaczego gry cieszą się powodzeniem? Zapewne dlatego, że są odmianą zabawy. W *Słowniku pedagogicznym* czytamy: „(...) gra to zabawa polegająca na respektowaniu ustalonych ściśle reguł; przyzwyczajająca do przestrzegania tych reguł, spełniająca ważne funkcje wychowawcze, ucząca poszanowania przyjętych norm, umożliwiającą współdziałanie, sprzyjająca

uspolecznieniu, wdrażająca do wygrywania i przegrywania. Odróżnia się gry dydaktyczne, które wymagają wysiłku myślowego, gry ruchowe i sportowe, oparte na wysiłku fizycznym, gry terenowe, które wymagają specjalnego przygotowania, np. gry harcerskie, wojskowe i inne”².

Gry planszowe angażują umysł, emocje i są okazją do spędzania w atrakcyjny sposób wolnego czasu z rodzicami i rodzeństwem. Wspólna gra to też okazja do spotkania z drugą osobą, co ma niebagatelne znaczenie w rozwijaniu kontaktów interpersonalnych, wzajemnym motywowaniu się w trakcie rozgrywki, a także w przestrzeganiu ustalonych reguł postępowania. Gry uczą dzieci cierpliwości (*Poczekaj na swoją kolej*), umiejętności znoszenia porażek (*Nie zawsze wygrywamy; Nie zawsze jesteśmy pierwsi*), wdrażają także do rozumnego zachowania się w sytuacjach trudnych, pełnych napięć.

Kryteria doboru gier planszowych

Rodzice często pytają nauczycieli: *Jaką grę kupić z okazji urodzin, imienin czy innych świąt?* Odpowiedź na tak proste pytanie wcale nie jest oczywista. Wybierając grę dla dziecka w wieku przedszkolnym, z jednej strony należy kierować się naszymi poglądami na rzeczywistość, a z drugiej możliwościami rozwojowymi dziecka, dla którego ma być ona przeznaczona. Należy również zwrócić uwagę na czas trwania gry-rozgrywki. Nie powinna ona trwać zbyt długo, maksymalnie kilkanaście minut. Uzależnione jest to od czasu

¹ Znana jest akcja Planszówki na Narodowym organizowana na Stadionie Narodowym w Warszawie.

² W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1975, s. 84.

skupienia uwagi dziecka, a także od fabuły gry. Jeżeli jest ona zgodna z zainteresowaniami dziecka, skupienie uwagi będzie dłuższe, jeżeli nie – będzie krótsze. Wybierając grę, dobrze też zwrócić uwagę na to, aby przy kolejnych powtórzeniach (rozgrywkach) nie była ona identyczna. Dzieci szybko tracą zainteresowanie tematyką gry i po prostu się nudzą. Istotne są również obowiązujące w niej zasady. Muszą być bardzo proste i tak skonstruowane, żeby można je było szybko i przystępnie przekazać dziecku.

Gotowych gier planszowych nie sposób wykorzystywać na zajęciach z całą grupą dzieci w przedszkolu. Bardzo trudno dobrać taką grę, w czasie której dzieci mogą nauczyć się tego, co zaleca program. Jeżeli nawet uda się taką grę edukacyjną znaleźć, to kolejnym problemem jest niewystarczająca liczba jednakowych egzemplarzy. Przecież nauczyciel musi mieć ich tyle, ile zespołów dwu-, trzysobowych można zorganizować. Są to istotne utrudnienia powodujące, że gotowe gry planszowe ciągle są traktowane przez rodziców jako sposób wypełniania dzieciom wolnego czasu, a przez nauczycieli jako jedna z metod prowadzenia zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, indywidualnie lub zespołowo.

Mimo podejmowanych wysiłków ze strony nauczycieli i rodziców, gry są słabo wykorzystywane w pracy z dziećmi, a przecież są znakomitym środkiem dydaktycznym. Wiele gotowych gier planszowych nadaje się do doskonalenia umiejętności rachunkowych dzieci, ale pod warunkiem że nie są one zbyt łatwe ani zbyt trudne. Muszą być dopasowane do możliwości wykonawczych dzieci. W literaturze pedagogicznej znajduje się wiele opisów gotowych gier³, do wykorzystania zarówno przez rodziców, jak i nauczycieli.

Gry planszowe są sprawdzonym sposobem wdrażania dzieci do racjonalnego zachowania się w sytuacjach trudnych i pełnych napięć. Dlatego proponuję stworzyć dzieciom kilka sytuacji zadaniowych wywołujących silne emocje. Dzięki nim dzieci będą miały okazję do kształtowania odporności

³ Zbiory gier dla dzieci znajdują się w książkach: A. Kalinowski, *Mamo, tato – bawcie się z nami*, Warszawa 1987; I. Zgrychowa, M. Bukowski, *Chce dziecko chce się bawić*, Warszawa 1987; M. Klimowa, *Zabawy z moim dzieckiem*, Warszawa 1986; S. Słysz, *Gry i zabawy*, Warszawa 1984; *Gry dydaktyczne dla dzieci w wieku przedszkolnym*, red. Ł.A. Wengier, Warszawa 1983; E. Putkiewicz, M. Ruszczynska-Schiller, *Gry symulacyjne w szkole*, Warszawa 1983.

emocjonalnej, czyli hartowania. Do tego doskonale nadają się zarówno gotowe gry planszowe, jak i gry tworzone przez dzieci pod kierunkiem dorosłego, a potem wspólnie z nim rozgrywane. Układanie gier przez dziecko w towarzystwie dorosłego ma tę wyższość, że dążenie do wygranej, mimo że wywołuje spore emocje, nie przekracza poziomu, który ono może znieść. Żeby kształtować odporność emocjonalną dziecka w poczuciu bezpieczeństwa i nauczyć je znoszenia napięcia, warto stosować się do zaleceń zawartych w metodyce konstruowania gier⁴.

Konstruowanie gier przez dzieci

Metodyka ta może być stosowana w domu, w przedszkolu, w klasach zerowych i na zajęciach w klasach pierwszych i drugich, w trakcie zajęć dydaktyczno-wyrównawczych i korekcyjno-wyrównawczych, a także w szkołach specjalnych. Ucząc dzieci konstruowania gier, trzeba przestrzegać specjalnej metodyki. Nie jest ona trudna ani dla dzieci, ani dla dorosłych. Składa się z trzech etapów, które należy realizować w podanej kolejności: przybliżenie dzieciom idei gry, najlepiej gry-ściganki, konstruowanie gier-opowiadań, układanie gier o wątku matematycznym.

Pierwszy etap obejmuje jedno zajęcie, na których dorosły razem z dzieckiem rysuje planszę, ustalając proste reguły. W przedszkolu można zaangażować wszystkie dzieci w grupie, a jak to się robi, opisane jest w scenariuszach⁵.

Drugi etap to przybliżanie dzieciom sposobu konstruowania gier-opowiadań. Ten etap składa się z trzech części i można go zrealizować zarówno z jednym dzieckiem w domu, jak i z całą grupą dzieci w przedszkolu:

I część – dorosły rysuje planszę do gry-opowiadania według własnego pomysłu, a dziecko mu pomaga. Wspólnie nanoszą na planszę przeszkody (premie i pułapki), a następnie rozgrywają ułożoną wspólnie grę, przestrzegając zasad.

II część – dziecko układa swoją grę (najczęściej jest to wariant poprzedniej), a dorosły mu pomaga w rysowaniu planszy. Następnie rozgrywają grę, stosując się do reguł ustalonych przez dziecko. W podobny sposób należy zorganizować dziecku kilka gier o różnej tematyce. Moje doświadczenia wskazują, że po tej serii zajęć dziecko potrafi konstruować grę samo, oczywiście na miarę swoich możliwości.

III część – dzieci układają gry w parach lub zespołach i rozgrywają je według ustalonych zasad. Potrafią to robić już bez udziału dorosłego⁶.

Do uczenia dzieci konstruowania gier niepotrzebne są nadzwyczajne pomoce. Zarówno w przedszkolach, jak i w domach rodzinnych dzieci mają do dyspozycji w zasięgu ręki kostki

do gry, figurki z jajek niespodzianek lub pionki do gry, klocki drewniane (do odmierzania płytek chodniczka). Gry tworzy się na arkuszach, np. szarego papieru (trasy, po których ścigają się np. pionki, rysuje się kredkami świecowymi lub flamastrami).

Trzeci etap to konstruowanie gier o wątku matematycznym. Proces tworzenia tych gier przebiega tak samo jak w przypadku gier-opowiadań. Układając gry, należy zwrócić uwagę, aby sprzyjały one rozwojowi czynności intelektualnych potrzebnych dzieciom w przygotowaniu do nauki matematyki w szkole. Dlatego warto skupić się na gromadzeniu doświadczeń w zakresie porównywania liczebności zbiorów (gdzie jest więcej i o ile)⁷, rozumienia aspektu porządkowego⁸, rachowania i ustalania równoliczności zbiorów⁹, badania, klasyfikacji¹⁰ i innych.

Dzieci zaczynają naukę układania gier od etapu pierwszego. Kiedy gry-opowiadania zaczną tracić na atrakcyjności, warto przejść do gier o wątku matematycznym. Zachęcam nauczycieli do wprowadzenia dzieci w świat układania gier i do rozgrywania ich w parach lub kiluosobowych zespołach. Warto też na zajęciach otwartych pokazać rodzicom gry, w których dzieci zaprezentują swoją wiedzę i umiejętności. Można także zachęcić rodziców do układania gier razem z dziećmi w celu atrakcyjnego spędzania wolnego czasu. ■

Bibliografia

Gruszczyk-Kolczyńska E., Dobosz K., Zielińska E., *Jak nauczyć dzieci sztuki konstruowania gier. Metodyka, scenariusze zajęć oraz wiele ciekawych gier i zabaw*, Warszawa 1996.

Gry dydaktyczne dla dzieci w wieku przedszkolnym, red. Ł.A. Wengier, Warszawa 1983.

Jelinek J.A., *Zabawy i gry rozwijające umysł sześciolatków. Metodyka wdrażania dzieci w układanie gier i ich rozgrywanie*, „Bliżej Przedszkola” nr 7–8/2019.

Kalinowski A., *Mamo, tato – bawcie się z nami*, Warszawa 1987.

Klimowa M., *Zabawy z moim dzieckiem*, Warszawa 1986.

Okoń W., *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1975.

Putkiewicz E., Ruszczyńska-Schiller M., *Gry symulacyjne w szkole*, Warszawa 1983.

Słysz S., *Gry i zabawy*, Warszawa 1984.

Zgrychowa I., Bukowski M., *Chce dziecko chce się bawić*, Warszawa 1987.

Ewa Zielińska – nauczycielka wychowania przedszkolnego, współautorka programów edukacyjnych, publikacji dla nauczycieli i rodziców. Wspólnie z profesorem Edytą Gruszczyk-Kolczyńską prowadzi badania nad metodami lepszej efektywności procesu wychowania i kształcenia dzieci w warunkach przedszkola.

⁴ Została ona przedstawiona w książce E. Gruszczyk-Kolczyńskiej, K. Dobosz, E. Zielińskiej *Jak nauczyć dzieci sztuki konstruowania gier. Metodyka, scenariusze zajęć oraz wiele ciekawych gier i zabaw* (Warszawa 1996), a także w artykule J.A. Jelinek *Zabawy i gry rozwijające umysł sześciolatków. Metodyka wdrażania dzieci w układanie gier i ich rozgrywanie* („Bliżej Przedszkola” nr 7–8/2019).

⁵ E. Gruszczyk-Kolczyńska, K. Dobosz, E. Zielińska, *Jak nauczyć dzieci sztuki konstruowania gier...*, s. 44–50.

⁶ Pakiet takich gier jest opisany w cytowanej już książce *Jak nauczyć dzieci sztuki konstruowania gier...*, s. 51–62.

⁷ Tamże, gra *Zbieramy owoce w sadzie*, s. 69–74.

⁸ Tamże, gra *Jeździmy windą w zaczarowanym domu i Polowanie na tygrysa*, s. 74–86.

⁹ Tamże, gra *Rozdajemy prezenty dzieciom*, s. 86–91.

¹⁰ Tamże, zabawy: *Segregowanie guzików*, s. 108, *Kupowanie i sprzedawanie guzików*, s. 116, *Logiczne drzewko*, s. 120 i inne.